

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА

АВИОЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ЕЛЕКТРОНИКА

IV година

МАШИНСКА СТРУКА

Машински воздухопловен техничар

Скопје, 2010 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: АВИОЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ЕЛЕКТРОНИКА

1.2. Образовен профил и струка:

1.2.1. Образовен профил: машински воздухопловен техничар

1.2.2. Струка: Машинска

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Карактеристичен за образовниот профил

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Задолжителен предмет

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целите на наставата по авиоелектротехника и електроника се ученикот:

- да го сфати значењето на воздухопловните дигитални технички системи;
- да ги познава техничките основи на воздухопловната електронска опрема ;
- да ги објаснува принципите на обработка и пренос на податоци во воздухопловните системи;
- да ги познава основните структурни компоненти на дигиталниот електронски сметач - компјутерот;
- да ги опишува структурата и принципите на функционирање на интегрираната електронска воздухопловна опрема;
- да го разбира значењето на одржувањето на воздухопловната електронска опрема;
- да развива интерес за следење на развојот на воздухопловните електронски уреди;
- да се оспособува за тимска работа, одговорност и прецизност.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на содржините по наставниот предмет: авиоелектротехника и електроника во четврта година неопходно е учениците да поседуваат претходни знаења од авиоелектротехника и електроника од втора и трета година, аеродинамика и механика на летање, воздухопловни инструменти, информатика, практична настава, математика, физика и Англиски јазик.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Број на часови	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и предмети
1.ВОВЕД ВО ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНИЧКИ СИСТЕМИ НА ВОЗДУХОПЛОВИТЕ	4	Ученикот : <ul style="list-style-type: none"> - да се запознае со значењето на воздухопловната електронска опрема; - да го опишува типичното уредување на системот и изгледот на системот на електронските уреди во пилотската кабина; - да ја воочи предноста на примената на дигиталната обработка на информациите во однос на обработката на аналогните големини; - да ја разбере важноста од интегрирање на електронската опрема кај современите воздухоплови. 	<ul style="list-style-type: none"> - Вовед околу развојот на воздухопловната електронска опрема; - објаснување за примената и развојот на дигиталните технички системи; - укажување на особеностите на електронските и дигиталните уреди во услови на примена на воздухопловите во споредба со примена на аналогни решенија, користејќи компаративен пристап. 	<ul style="list-style-type: none"> - Авиоелектротехника и електроника - Аеродинамика и механика на летот - Воздухопловни инструменти - Информатика - Англиски јазик
2.ОБРАБОТКА И ПРЕНОС НА ПОДАТОЦИ	18	<ul style="list-style-type: none"> -Да ги опишува карактеристиките на бројните системи: бинарен, октален и хексадецимален; -да врши претворање меѓу децималниот и бинарниот, 	<ul style="list-style-type: none"> -Усвојување на практични сознанија поткрепени со пример; -објаснување на особеностите на одделните бројни системи, при што се решаваат бројни 	<ul style="list-style-type: none"> - Авиоелектротехника и електроника - Аеродинамика и механика на летот - Воздухопловни

		<p>окталниот и хексадецималниот систем и обратно;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ја сфати потребата од претворање на големините при обработка на информациите; - да ги разликува аналогните и дигиталните податоци и да ги опишува нивните карактеристики; - да ја објаснува работата и примената на аналогно дигиталните и дигитално аналогните претвораачи; - да ги опишува влезните и излезните податоци и различните видови ограничувања и карактеристики на информацискиот систем; - да ја сфати важноста од ефикасен систем за пренос на податоци; - да ги воочи предности и недостатоци на преносот на податоци со оптички кабли, во споредба со преносот со електрични проводници; - да ја објаснува примената на оптичките кабли кај воздухопловните системи; - да ја познава архитектурата на поврзување на елементите на системот на авионската електронска опрема со 	<p>нумерички примери на претворање од еден во друг систем;</p> <ul style="list-style-type: none"> - укажување на корелацијата меѓу аналогните со дигитално преобразените големини во процесот на обработка на информациите; - дискусија за процесот на пренос на податоците преку примери од интегрирана електронска воздухопловна опрема според важечките воздухопловни стандарди; - користење шематски дијаграми при запознавање со принципите на пренос на податоци; - користење на претходно стекнатите знаења при објаснување на принципот на работа на логичките кола. 	<p>инструменти</p> <ul style="list-style-type: none"> - Информатика - Математика - Физика - Англиски јазик
--	--	---	--	--

		<p>магистралата на податоци според барањата на :</p> <ul style="list-style-type: none"> • MIL – STD – 1553B • DAIS • GINA DIGIBUS • ARINC -стандардите; <p>-да ги познава карактеристиките на логичките кола;</p> <p>-да ги идентификува заедничките симболи на логичките влезови;</p> <p>-да ги објаснува таблиците на вистинитост и Буловите операции во врска со начинот на работа на логичките склопови.</p>		
3.ОСНОВНА СТРУКТУРА НА ДИГИТАЛЕН ЕЛЕКТРОНСКИ СМЕТАЧ - КОМПЈУТЕР	16	<p>-Да ја разбере улогата на компјутерот при примената и обработката на податоците и информациите;</p> <p>-да ги дефинира поимите : информација, податок, бит, бајт;</p> <p>-да ги разликува елементите на програмската и машинската опрема на компјутерот;</p> <p>-да ја разбира улогата на централниот процесор (CPU) и интегралните кола (IC) во различните мемориски уреди;</p> <p>-да ги објаснува различните видови меморија : RAM, ROM PROM;</p> <p>-да ги идентификува влезните и излезните единици на</p>	<p>-Нагласување на примената на компјутерските системи во областа на интегрираната електронска опрема кај современите воздухоплови;</p> <p>- користење на технички прирачници, проспекти и каталози од областа на авиоелектронските уреди;</p> <p>- усвојување на практични сознанија, поткрепени со пример;</p> <p>-при обработување на одделните содржини да се применат методи на објаснување, демонстрација, дискутирање, прикажување и работа во групи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Авиоелектротехника и електроника - Информатика - Практична настава - Математика - Физика - Англиски јазик

		<p>компјутерот;</p> <p>-да ги опишува принципите на работа на различните типови екрани што се употребуваат кај современите воздухоплови : со катодна цевка, со светлечки диоди и екрани со течен кристал;</p> <p>-да се запознае со компјутерската технологија применета кај воздухопловните системи.</p>		
4. ЕЛЕКТРОНСКИ - ДИГИТАЛНИ СИСТЕМИ НА ВОЗДУХОПЛОВИ	20	<p>-Да ја познава примената и да ги идентификува уредите на вообичаените електронски, односно дигитални воздухопловни системи и припадните BITE (Built In Test Equipment) тестови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ACARS-ARINC – Систем за автоматско комуницирање и известување; • ECAM – Централен мониторинг на сите воздухопловни системи • EFIS – Електронски систем на инструментите за летање; • EICAS – Систем за прикажување на параметрите на моторот и предупредување на екипажот; 	<p>-Укажување на карактеристиките на одделните електронски-дигитални системи и на нивната важност за ефикасноста на управувањето, безбедноста и следењето на големиот број мерни податоци;</p> <p>- користење на технички прирачници, проспекти и каталози од областа на авиоелектронските уреди, Интернет;</p> <p>- усвојување на практични сознанија, поткрепени со пример;</p> <p>-при обработување на одделните содржини да се применат методи на објаснување, демонстрација, дискутирање, прикажување и</p>	<p>- Авиоелектротехника и електроника</p> <p>- Аеродинамика и механика на летање</p> <p>- Воздухопловни инструменти</p> <p>- Информатика</p> <p>- Практична настава</p> <p>- Физика</p> <p>- Англиски јазик</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • FBW – Управување на воздухопловот со помош на компјутер; • FMS – Систем за управување со воздухопловот за време на лет; • GPS – Сателитски навигациски систем; • IRS – Инерцијален референтен систем; • TCAS – Систем за спречување на судари во воздух. 	<p>работа во групи.</p>	
<p>5. ЗАШТИТА И ОДРЖУВАЊЕ НА ЕЛЕКТРОНСКАТА ВОЗДУХОПЛОВНА ОПРЕМА</p>	8	<p>-Да се запознае со штетното дејство на електростатичкото и електромагнетното поле на функционалноста на електронските склопови и уреди;</p> <p>-да ги објаснува можните дефекти што настануваат при изложеност на осетливите компоненти на овие полиња;</p> <p>-да ги познава и применува заштитните мерки во однос на компонентите и ракувачите со нив:</p> <ul style="list-style-type: none"> • празнење на статичкиот електрицитет на воздухопловот за време на лет и на земја; • заштита од искрење • гром/заштита од гром. 	<p>-Укажување на можноста од создавање штетни електростатички и електромагнетни полиња во однос на работата на електроничката опрема;</p> <p>-истакнување на важноста од посебно ракување со компонентите осетливи на наведените надворешни влијанија;</p> <p>-истакнување на мерките за заштита од електростатички празнења и електромагнетна околина;</p> <p>-укажување на високите барања во поглед на безбедноста и користењето на инсталираниот софтвер;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Авиоелектротехника и електроника - Аеродинамика и механика на летање - Воздухопловни инструменти - Информатика - Практична настава - Физика - Англиски јазик

		<p>да го познава влијанието на следните појави на постапките за одржување на електроничката опрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • EMC – Електромагнетна компатибилност; • EMI – Електромагнетна интерференција; • HIRF – Радијационо поле со висок интензитет; <p>да ја воочи важноста од контрола на управувањето со инсталираниот софтвер;</p> <p>да ги познава ограничувањата, барањата за пловидбеност, и можните непроценливо штетни ефекти во поглед на неовластена измена на софтверот.</p>	<p>усвојување на практични сознанија, поткрепени со пример;</p>	
--	--	--	---	--

4.2 Наставни методи и активности на учење

Основни методи што ќе се користат во наставата по предметот **авиоелектротехника и електроника** се: комбинација на фронтално предавање, демонстрација, дискусија при решавање на нови проблеми, учење преку сопствено откривање, изработка на проектни задачи, решавање на проблемски задачи, интернет истажување.

Активностите на ученикот се : да слуша и прибележува во процесот на учење, да открива односи и законitosti кои владеат во авиоелектротехника и електроника , да учи независно и да применува одредени решенија, да работи училишни задачи, домашни задачи и проектни задачи.

Активностите на наставникот се: да организира, да зборува, да пишува на табла, да објаснува, да дискутира и да дава инструкции, да поставува прашања, да прави забелешки, да ги оценува проектните задачи, да демонстрира и симулира процеси.

4.3 Организација и реализација на наставата по предметот

Обработката на материјата по предметот **авиоелектротехника и електроника** се изведува преку стручно-теоретска настава во училиници за стручно-теоретска настава во кои се создадени оптимални услови за индивидуализирана настава и работа во тимови или индивидуално при решавањето на проектни задачи или индивидуални домашни задачи. Надвор од училиштето - при посета на аеродроми и други воздухопловни установи. Образовните активности се изведуваат според неделен распоред на часови во четири тримесечија и во две полугодија.

4.4 Наставни средства и помагала

Наставни средства: табла, учебничарска литература, каталози и проспектен материјал од областа на авиоелектротехника и електроника , аудио-визуелни помагала, основни модели на аеропрофили.

Учебници и учебни помагала за ученикот: учебник за стручно-теоретска настава; за изведување на индивидуална настава неопходно се потребни дополнителни извори на литература како: технички прирачници, проспекти и каталози од областа на **авиоелектротехника и електроника**.

Литература за наставникот: учебник за стручно-теоретска настава, друга стручна литература со апликација за практична примена на авиоелектротехника и електроника , технички прирачници и стандарди, прописи за воздухопловна техника.

5. ОЦЕНУВАЊЕ И ПОСТИГНУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигањата на учениците се врши континуирано со следење во текот на целата учебна година, а врз основа на усвоените знаења кои се проверуваат преку: писмени тестови за секоја тема одделно, индивидуални задачи кои се изведуваат во училиште или дома, разни проектни задачи, според дискусиите и анализите кои се поврзани со решавање на одделни проблеми од наставните содржини.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА

6.1 Основни карактеристики на наставниците

При изборот на наставникот за наставата по **авиоелектротехника и електроника** треба да се задоволат одредени стандарди со кои ќе се постигне висок квалитет и професионализам во процесот на работењето. Покрај условите предвидени со Законот за средно образование, наставникот треба да е физички и психички здрав, да ги почитува основните етички норми на однесување, да поседува комуникациски способности, да поседува стручно знаење и способност, да чувствува љубов и афинитет за работа со деца, нагласени организациони способности, креативен кон промените и осовременувањето во наставата.

6.2 Стандард за настаен кадар

Завршени студии по електротехника, VII-1 степен. Наставниците треба да поседуваат педагошко-психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3 Стандард за простор на наставниот предмет

Посебен кабинет кој треба опремен со наставни средства, помагала и опрема согласно нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА:

7.1. Датум на изработка: мај , 2007

7.2. Состав на работната група:

1. Виолета Грујевска, раководител, Центар за стручно образование и обука - Скопје
2. Владо Тасевски, дипл.ел..инж. ДСЕМУ “Ѓорѓи Наумов” - Битола
3. Оливер Мицевски, дипл.маш.инж. спортски пилот, авиомеханичар АМС тип 2, Аероклуб “Мирко Тодоровски” - Битола
4. Зоранчо Михајлов, потполковник, пилот АРМ - Скопје

7.3. Датум на ревидирање: декември, 2010 година.

7.4. Состав на работната група за ревидирање:

1. Ридван Зекири - советник за машинска и сообраќајна струка во Центарот за стручно образование и обука;
2. Китановски Драган, пилот – раководител на одделението за дозволи и воздухопловна медицина-АЦВ,
3. Велибор Мацановиќ, дипломиран воздухопловен инженер, контролор на квалитет, инструктор за теоретска обука – Хеликоптерска единица на МВР,
4. Владо Тасевски – дипломиран електро инженер, член, СОТУ Ѓорѓи Наумов – Битола

7 ПОЧЕТОК ПРИМЕНА НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Датум на започнувањето: 1.9.2011. година

8 ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНИТ ПРЕДМЕТ

Наставната програма по **Авиоелектротехника и електроника - изборна** ја одобри министерот за образование и наука со Решение бр. 11 -957 / 2 од 11.02.2011 година.